

PREFERENCJE W ZAKRESIE WARTOŚCI I POZIOM CENTRALNOŚCI RELIGIJNOŚCI SINGLI I MŁODYCH DOROSŁYCH ŻYJĄCYCH W ZWIĄZKACH

Dorota Czyżowska, Ewa Gurba, Arkadiusz Białek

Instytut Psychologii, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Institute of Psychology, Jagiellonian University in Cracow

PREFERENCES REGARDING THE VALUE AND CENTRALITY
OF RELIGIOSITY AMONGST SINGLE YOUNG ADULTS
AND THOSE LIVING IN RELATIONSHIPS

Summary. An attempt is made in the presented research to identify which values guide the actions of young Polish adults. It seeks to explore whether there is a difference between those affecting people in relationships and those who are single as well as examining the relationship of how the values of young adults are shaped by their religiosity. The research was conducted with a sample of 637 adults aged 22 to 42. The group consisted of 329 women and 308 men. 53% were in couples and 47% were single. To assess their values, the Schwartz Value Survey (SVS) was deployed in the Polish version developed by Ciecuch and Zaleski whilst religiosity was gauged with Zarzycka's version of Huber's C-15. Amongst the preferred values identified by the group of adults were kindness and autonomy, although there was a marked difference in how couples and singles as to the perceived benefits of them. In terms of the centrality of religion, no discernible difference was detected between the two groups. The results indicated a link between religiosity and prized values and the relations between the two transpired to be similar in both groups researched.

Key words: young adults, single, relationships, value, religiosity

Wprowadzenie

Jednym z zadań rozwojowych stojących przed młodym dorosłym jest stworzenie trwałego związku intymnego (Havighurst, 1981; Levinson, 1986; Erikson, 2002, 2004; Arnett 1998, 2006). Realizacja tego zadania z jednej strony oznacza, że człowiek osiągnął już pewien poziom rozwoju czy stan dojrzałości, który sprawia, że jest on zdolny do tworzenia takiego związku, a z drugiej stwarza szansę dalszego rozwoju,

Adres do korespondencji: Dorota Czyżowska, e-mail, d.cyzowska@uj.edu.pl

z uwagi na podjęcie nowej roli i związane z tym doświadczenia. Obecnie młodzi ludzie odsuwają moment wchodzenia w trwałe związki i zawierania małżeństw, a część z nich w ogóle rezygnuje z tworzenia związku, decydując się na życie w pojedynkę. Zarówno w Polsce, jak i w Europie systematycznie wzrasta liczba osób określanych mianem singli. W Polsce zjawiskiem tym zainteresowano się na początku XXI wieku, kiedy to pojawiły się pierwsze próby analizy zjawiska i opisu grupy osób żyjących w pojedynkę (np. Slany, 2002; Żurek, 2003, 2008; Paprzycka, 2008; Czernecka, 2011). Wśród prac poświęconych temu zagadnieniu przeważają prace socjologiczne, niewiele jest natomiast badań psychologicznych pozwalających lepiej opisać i zrozumieć osoby decydujące się na życie w pojedynkę. Do nielicznych należą badania prowadzone przez Katarzynę Palus (2010).

Początkowo kwestie dotyczące osób żyjących w pojedynkę poruszane były przy okazji omawiania problematyki rodziny (Adamski, 1984, 2002) lub alternatywnych form życia rodzinnego, np. kohabitacji (Kwak, 1995, 1997; Slany, 2002). Dopiero w ostatnich latach pojawiły się opracowania dotyczące singli (Żurek, 2003, 2008; Paprzycka, 2008; Palus, 2010; Czernecka, 2011). Wprawdzie prognozy na temat różnorodności form życia rodzinnego Toffler (1997) prezentował już pod koniec lat 70. ubiegłego stulecia, to w Polsce liczba osób wybierających życie poza rodziną i niewchodzących w związki małżeńskie wyraźnie zaczęła wzrastać w ostatnich kilkunastu latach. Rosnąca liczba osób, które wybierają inną drogę aniżeli małżeństwo i rodzina, zachęca do zastanowienia się nad powodami wyboru takiej drogi życiowej i rodzi pytanie o znaczenie tego wyboru zarówno dla osoby decydującej się na taki styl życia, jak i społeczeństwa, w którym systematycznie maleje liczba małżeństw, co nie pozostaje bez wpływu na liczbę rodzących się dzieci, a tym samym strukturę społeczeństwa. Nie ulega wątpliwości, że decyzje podejmowane przez jednostkę rzutują nie tylko na jej drogę życiową i rozwój, ale również mają istotne konsekwencje społeczne. Warto zatem poznać powody wyboru określonej drogi życiowej i psychologiczne charakterystyki osób dokonujących tych wyborów.

Wśród przyczyn zwiększania się liczby osób żyjących w pojedynkę socjologowie wymieniają między innymi: przeobrażenia w tradycyjnych rolach kobiet i mężczyzn (Duch-Krzystoszek, 1998); zmiany w sferze wartości i wzorców, większy nacisk na autonomię, niezależność oraz samodzielność (Żurek, 2008); syndrom opóźniania (Slany, 2006) związany z odraczaniem zadań prokreacyjnych, wydłużanie się czasu edukacji i związanej z tym zależności od rodziców; zmiany gospodarcze sprzyjające osiągnięciu niezależności ekonomiczno-mieszkaniowej (Żurek, 2008). Wydaje się, że dla bardziej dogłębnego zrozumienia powodów, dla których osoby decydują się na życie w pojedynkę oraz samego zjawiska określanego mianem „singlizacji społeczeństwa”, dobrze byłoby dopełnić obraz tworzony przez socjologów charakterystykami psychologicznymi grupy osób określanych mianem singli.

Prezentowane w artykule badania stanowią fragment większego projektu badawczego, którego celem jest próba stworzenia psychologicznego portretu singli i dotarcia do powodów, dla których realizują oni taki styl życia. W artykule zapre-

zentowane zostaną analizy dotyczące wartości preferowanych przez młodych dorosłych, poziomu centralności religijności oraz zależności między nimi, a przede wszystkim sformułowana będzie odpowiedź na pytanie, czy istnieją w tych obszarach różnice między osobami żyjącymi w związkach i singlami.

Zajmując się problematyką singli, nie można zapominać, że jest to grupa bardzo zróżnicowana, bo stanowią ją zarówno osoby, które nigdy nie były w stałym związku, a które dawniej określano mianem starych panien i starych kawalerów, osoby rozwiedzione, wdowy i wdowcy. W grupie tej są samotne matki i ojcowe, a często włącza się do niej również osoby, które nie mogą wejść w związek, czyli osoby duchowne. Grupę nas interesującą tworzą osoby, które nie były dotychczas w związku małżeńskim, nie posiadają dzieci i nie są osobami duchownymi. Mamy świadomość, że grupa ta również nie jest homogeniczna, bo znajdują się w niej zarówno single dobrowolni, jak i mimowolni, czyli osoby, które wybrały świadomie życie w pojedynkę i w pełni to akceptują, oraz te, które nie znalazły dotychczas osoby, z którą mogłyby dzielić życie, ale nie wykluczają wejścia w związek w przyszłości. Jakkolwiek w prezentowanych badaniach osoby te znajdują się w jednej grupie, to w dalszych eksploracjach i analizach zamierzamy oddzielnie przyjrzeć się każdej z grup, przyjmując, że mogą się one różnić w swoich charakterystykach.

Wartości stanowią istotny aspekt naszej osobowości i tożsamości, bowiem określają cele, ku którym zmierzamy, wywierają wpływ na podejmowane przez nas decyzje, motywują nas do podejmowania określonych działań (Rokeach, 1973; Schwartz, 1992; Feather, 1994; Obuchowski, 1964, 2006), a także stanowią podstawę przekonań odnośnie do tego, co jest słuszne, jak powinniśmy postępować, ku czemu w życiu powinniśmy zmierzać. Warto podkreślić, że osoba kształtuje system wartości, pozostając pod znaczącym wpływem środowiska społeczno-kulturowego z funkcjonującymi w nim instytucjami. Taką rolę, zdaniem Rokeacha (1969a, 1969b), odgrywa religia. Badania prowadzone przez tego autora (Rokeach 1968, 1969a, 1969b) wskazały na istnienie różnic w zakresie preferowanych wartości między osobami wierzącymi i niewierzącymi. Osoby wierzące wyżej od niewierzących ceniły posłuszeństwo, przebaczenie i zbawienie, przywiązując równocześnie mniejsze znaczenie do niezależności, przyjemności czy intelektu.

Również badania innych autorów (Paloutzian, 1981; Lau, 1989; Schwartz, Huismans, 1995; Fontaine, Luyten, Corveleyn, 2000; Fontaine i in., 2005; Hardy, Carlo, 2005; Saroglou i in., 2005; Saroglou, Hanique, 2006; Hoffman-Towfigh, 2007; Li, Chow, 2014) wskazują na związek między religijnością osoby a cenionymi przez nią wartościami. Metaanaliza badań dotyczących związku między religijnością a preferowanymi wartościami, w których do badania wartości użyto narzędzia opracowanego przez Schwartz (1992), wykazała, że osoby religijne wyżej cenią *tradycję i konformizm*, a nieco mniej *bezpieczeństwo*. Wydają się natomiast odrzucać takie wartości, jak *stymulacja i kierowanie sobą*. Religijność okazała się również powiązana z *życzliwością*, ale nie z *uniwersalizmem* i wykazywała negatywny związek z *hedonizmem*, a także *osiągnięciami i władzą* (Saroglou, Delpierre, Dernelle, 2004). Podobny

wzorzec zależności między religijnością i wartościami był replikowany w późniejszych badaniach (Saroglou, Muñoz-Garcia, 2008). Badania, w których stosowano typologię wartości i metodę badania Schwartz (1992), wykazały zatem, że religijność wiąże się pozytywnie z wartościami z grupy *konserwatyzm/zachowawczość i umacnianie Ja* oraz negatywnie z *otwartością na zmiany i przekraczaniem Ja*. Zależności te występowały bez względu na wyznanie i stwierdzono je zarówno w przypadku katolików, protestantów, wyznawców judaizmu, jak i muzułmanów (Saroglou, Delpierre, Dernelle, 2004).

W związku z tym, że wartości leżą u podstaw życiowych celów i planów, a także ważnych decyzji, postanowiono sprawdzić, czy istnieją różnice w zakresie preferowanych wartości między osobami wchodzącymi w trwałe związki intymne i zawierającymi małżeństwa a tymi, które żyją w pojedynkę. Opierając się na badaniach wskazujących na związek religijności z przyjętym przez jednostkę systemem wartości, postanowiono zbadać również religijność młodych dorosłych i jej związek zarówno z preferowanymi wartościami, jak i dokonanym wyborem życiowym, jakim jest zawarcie związku małżeńskiego bądź życie w pojedynkę. Biorąc pod uwagę fakt, że w religii katolickiej, która jest religią dominującą w polskim społeczeństwie, wysoko ceni się małżeństwo, podkreślając jego trwałość i nierozzerwalność, można się spodziewać, że osoby bardziej religijnie zaangażowane mogą częściej decydować się na małżeństwo aniżeli osoby, w których życiu religia odgrywa niewielką rolę, co oznacza, że w prezentowanych badaniach osoby pozostające w związku małżeńskim będą charakteryzować się bardziej dojrzałą religijnością.

Stefana Hubera koncepcja religijności

W prezentowanych badaniach religijność określana jest na podstawie koncepcji centralności religijności Stefana Hubera (2003) poprzez miejsce, jakie zajmuje w strukturze osobowości jednostki. Autor ujął problem religijności z perspektywy psychologii osobowości, a inspiracją dla niego były teoria religijności Allporta i Rossa (1967) oraz teoria osobowości Kelly'ego (1955). Za Kellym Huber przyjął, że konstrukt osobowości stanowi wzór dla antycypowania wydarzeń. Religijność jest rozważana jako struktura osobowości zawierająca wszystkie konstrukty, które odnoszą się do indywidualnie zdefiniowanej religii i religijności. Konstrukty te (mniej lub bardziej centralnie usytuowane w strukturze osobowości jednostki) aktywowane są poprzez antycypację obiektów mających dla niej religijne znaczenie. Huber wyróżnia trzy poziomy religijności: marginalną, heteronomiczną i autonomiczną. Osoby o marginalnym typie religijności nie żywią przekonania o istnieniu transcendencji i nie wykazują zainteresowania problematyką religijną. Religijność nie pełni wówczas funkcji regulacyjnych w zachowaniu. Dla osób o heteronomicznym typie religijności charakterystyczne jest opieranie się na zewnętrznych autorytetach i kierowanie się ich stanowiskiem w kwestiach związanych z religią, przy jednoczesnym rzadkim osobistym doświadczaniu obecności Boga. Religijnością autonomiczną

odznaczają się osoby, u których konstrukty religijne stanowią centrum osobowości. Treści religijne są dla nich przedmiotem znacznego zainteresowania oraz wykazują zaangażowanie w różne formy kultu. Duże znaczenie ma dla nich osobista modlitwa i często w życiu doświadczają obecności Boga. Wiara i religijność w istotny sposób wpływają na ich zachowanie.

Za Starkiem i Glockiem (1968) Huber przyjął pięć wymiarów religijności: *poznawcze zainteresowanie, doświadczenie religijne, kult, modlitwa i przekonania religijne*, które traktuje on jako sposoby definiowania osobistych religijnych konstruktów (Huber, Huber, 2012). Zdaniem Hubera, wymiary te są reprezentatywne dla całości życia religijnego.

Kołowy model wartości Shaloma H. Schwartza

Najlepiej znaną i zdecydowanie dominującą obecnie w psychologii teorią wartości jest przedstawiona po raz pierwszy w latach 80. XX wieku, a następnie przez lata rozwijana teoria Shaloma H. Schwartza (Schwartz, Bilsky, 1987). Pozostając pod wpływem prac Rokeacha (1973) i Kluckhohna (1951), definiuje on wartości jako godne pożądanania, pozasytuacyjne cele, które pełnią funkcję kluczowych zasad w życiu człowieka. Wartości podlegają klasyfikacji z uwagi na wyrażaną przez nie motywację i stopień, w jakim reprezentują, w postaci świadomie sformułowanego celu, uniwersalne wymagania ludzkiej egzystencji określane przez potrzeby biologiczne, wymagania wypływające z ludzkich interakcji oraz wymagania wynikające z funkcjonowania w społecznych grupach. Schwartz uważa (1992, 1996; Schwartz, 2012), że struktura ludzkich wartości ma postać uniwersalnego kołowego kontinuum. Autor wyróżnił 10 motywacyjnie odmiennych typów wartości, których obecność potwierdzona została w populacji 44 krajów i prawie 25 tysięcy osób (Schwartz, 1996). Zdaniem Schwartza, istnieją następujące typy wartości: *uniwersalizm, życzliwość, przystosowanie/konformizm, tradycja, bezpieczeństwo, władza, osiągnięcia, hedonizm, stymulacja, kierowanie sobą* (tabela 1 zawiera opis poszczególnych typów wartości).

Wartości wykluczające się sytuują się na przeciwległych biegunach, natomiast wartości współpreferowane położone są obok siebie. Wyodrębnione przez Schwartza (1996) wartości lokują się na dwóch wymiarach:

- Otwartość na zmiany – Zachowawczość,
- Umacnianie Ja – Przekraczanie Ja.

Wartości wyrażające niezależność myślenia i postępowania oraz dążność do zmian (*kierowanie sobą i stymulacja*) przeciwstawiane są wartościom koncentrującym się na zachowaniu stabilności, tradycji i podporządkowaniu się (*bezpieczeństwo, tradycja, konformizm*). Wartości koncentrujące się na równości wszystkich ludzi i trosce o ich dobro (*uniwersalizm i życzliwość*) pozostają w opozycji do wartości podkreślających znaczenie osiągnięcia sukcesu i dominowania nad innymi (*władza i osiągnięcia*). *Hedonizm* sytuuje się na wymiarach *otwartość na zmiany i umacnianie Ja* (Sagiv, Schwartz, 2000). Zdaniem Schwartza (1996, 2006), kołowa struktura wartości po-

zwala argumentować za kompletnością zaproponowanego przez niego katalogu wartości.

Tabela 1. Typy wartości wyróżnione przez Schwartza (1996; Schwartz i in., 2001)

Typ wartości	Charakterystyka
Władza (power)	Status społeczny i prestiż, kontrola ludzi i zasobów, dominacja nad innymi ludźmi. <i>Lubi sprawować nadzór i mówić innym o tym, co robi. Chce, by ludzie go słuchali.</i>
Osiągnięcia (achievement)	Osobisty sukces odniesiony dzięki posiadanym kompetencjom, w zgodzie ze społecznymi standardami. <i>Odnoszenie sukcesów jest dla niego bardzo ważne. Lubi wyróżniać się i robić wrażenie na innych.</i>
Hedonizm (hedonism)	Przyjemność, zmysłowe zadowolenie (rozkosz). <i>Pragnie miło spędzać życie. Ważna jest dla niego dobra zabawa.</i>
Stymulacja (stimulation)	Podekscytowanie, zmienność, nowość, wyzwania. <i>Poszukuje przygód i lubi ryzyko. Pragnie mieć ekscytujące życie.</i>
Kierowanie sobą (self-direction)	Niezależność w myśleniu i działaniu, wolność, twórczość. <i>Uważa, że to bardzo ważne interesować się wszystkim. Jest ciekawski i próbuje wszystko zrozumieć.</i>
Uniwersalizm (universalism)	Zrozumienie, tolerancja, szacunek i opieka względem wszystkich ludzi, dbałość o dobro wszystkich ludzi i całej przyrody. <i>Uważa za ważne, aby wszyscy ludzie traktowani byli równo. Chce sprawiedliwości dla wszystkich.</i>
Życzliwość (benevolence)	Dbanie o dobro osób bliskich: członków rodziny, przyjaciół. <i>Zawsze chce pomagać osobom bliskim. Bardzo ważna jest dla niego troska o ludzi, których zna i darzy sympatią.</i>
Tradycja (tradition)	Szacunek dla tradycji, podtrzymywanie zwyczajów, idei i przekonań własnej kultury, religii czy rodziny, pokora. <i>Uważa za bardzo ważne, aby postępować zgodnie z tym, czego nauczył się w rodzinie. Pragnie podtrzymywać zwyczaje i tradycje.</i>
Przystosowanie (conformity)	Ograniczanie własnych działań, skłonności, dążeń, które sprzeciwiają się normom społecznym, mogłyby innych krzywdzić lub ich denerwować. <i>Uważa, że ludzie powinni robić to, co im się mówi. Sądzi, że zawsze powinno się przestrzegać zasad, nawet gdy nikt na nas nie patrzy.</i>
Bezpieczeństwo (security)	Porządek, harmonia i stabilność w relacjach międzyludzkich i w społeczeństwie, bezpieczeństwo własne, rodziny i bezpieczeństwo narodowe. <i>Bezpieczeństwo kraju jest dla niego bardzo ważne i nie chce, by jego kraj był narażony na jakiegokolwiek zagrożenia.</i>

Problem badawczy

Celem podjętych badań było określenie, jakimi wartościami kierują się młodzi dorośli i czy są w tym zakresie różnice między osobami żyjącymi w związkach i singlami. Interesowało nas również, jakie miejsce w strukturze osobowości młodych kobiet i mężczyzn zajmują struktury religijne i czy istnieje zależność między poziomem centralności religijności a byciem w związku lub życiem w pojedynkę. Główną kwestią było zbadanie zależności między poziomem religijności a preferowanymi wartościami w obu badanych grupach.

Oczekujemy, że osoby żyjące w związkach będą wyżej od singli cenić *tradycję*, *życzliwość* i *bezpieczeństwo* (**hipoteza 1**), natomiast osoby żyjące w pojedynkę mogą w większym stopniu przywiązywać wagę do *stymulacji*, *kierowania sobą*, *władzy*, *osiągnięć*, a także bardziej od osób będących w związkach cenić *hedonizm* (**hipoteza 2**). Preferencja określonych wartości przez osoby będące w związkach i żyjące w pojedynkę może z jednej strony wpływać na wybór określonego stylu życia (osoby ceniące *bezpieczeństwo* i *życzliwość* mogą bardziej zabiegać o posiadanie stałego partnera i życie w stabilnym związku, co dodatkowo może wzmacniać również przywiązanie do tradycji, z kolei osoby ceniące *zmiennosc*, *ekscytację*, *nowość* (stymulacja), *osobisty sukces* i *wolność* mogą chętniej wybierać życie w pojedynkę), z drugiej strony życie w związku lub w pojedynkę może wzmacniać określone preferencje i wpływać na tworzoną przez osobę hierarchię wartości.

Osoby, w których życiu religia odgrywa ważną rolę, przywiązując większą wagę do tradycji i nauki Kościoła, mogą częściej decydować się na trwałe związki i zawierać małżeństwa aniżeli osoby, u których konstrukty religijne usytuowane są peryferyjnie w strukturze osobowości i które, jak pokazują badania, cenią wartości powiązane z *otwartością na zmiany* i *umacnianiem Ja* (**hipoteza 3**).

Biorąc pod uwagę fakt, że w religii katolickiej dużą wagę przywiązuje się do szacunku dla autorytetu i tradycji, można oczekiwać, że osoby, u których struktury religijne zajmują centralne miejsce w osobowości, częściej będą preferować wartości przynależne do *tradycji*, co równocześnie oznacza nieprzywiązywanie wagi do wartości z grupy *hedonizm* (**hipoteza 4**). Najważniejsze dla katolików przykazanie miłości Boga i bliźniego, mające bardzo ogólny i uniwersalny charakter, odnoszące się do troski o innych i wrażliwości na ich potrzeby oraz dbałości o ich dobro, może z kolei przekładać się u osób o większym stopniu centralności religijności na preferowanie *życzliwości* i *uniwersalizmu*, przy jednoczesnym pomijaniu *osiągnięć* i *władzy* (**hipoteza 5**).

Osoby badane

W badaniu uczestniczyło 637 osób w wieku od 22 do 42 lat ($M = 29,7$; $SD = 5,95$). W badanej grupie było 329 kobiet i 308 mężczyzn. Osoby żyjące w związkach stanowiły 53% badanych, a osoby żyjące w pojedynkę – 47%. Wśród osób żyjących w związkach 59% stanowili małżonkowie. Osoby badane posiadały zawodowe (6%), średnie (37%) i wyższe wykształcenie (57%), pochodziły z miast powyżej 150 tysięcy mieszkańców

(58%), miast liczących od 30 do 150 tysięcy mieszkańców (13%), miast liczących do 30 tysięcy mieszkańców (9%) oraz ze wsi (20%). Udział w badaniach był dobrowolny. Osoby wyrażały zgodę na udział w badaniach. Badania miały charakter indywidualny i prowadzili je studenci Instytutu Psychologii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Narzędzia

Do badania preferencji w zakresie wartości użyto Kwestionariusza Portretów PVQ Schwartza (Schwartz i in., 2001) w polskiej adaptacji Jana Ciecucha i Zbigniewa Zaleskiego (2011). Kwestionariusz zawiera 40 krótkich opisów ludzi. Zadaniem osoby badanej jest oszacowanie, na ile osoba opisywana jest do niej podobna. Szacowania dokonuje na skali sześciostopniowej od *zupełnie niepodobny do mnie* do *bardzo podobny do mnie*. Kwestionariusz pozwala oszacować preferencje osoby w zakresie każdego z 10 typów wartości wyróżnionych przez Schwartza: *przystosowanie, tradycja, życzliwość, uniwersalizm, kierowanie sobą, stymulacja, hedonizm, osiągnięcia, władza, bezpieczeństwo*. Badania prowadzone przez autorów polskiej adaptacji kwestionariusza wskazały na zadowalającą trafność i rzetelność narzędzia (Ciecuch, Zaleski (2011). Wskaźniki α -Cronbacha liczone dla skal mierzących poszczególne typy wartości wynosiły od 0,47 do 0,80, a dla poszczególnych kategorii (*zachowawczość, otwartość na zmiany, umacnianie Ja, przekraczanie Ja*) – od 0,79 do 0,81. W prowadzonych przez nas badaniach wskaźniki α -Cronbacha wynosiły od 0,49 do 0,82 dla skal mierzących poszczególne typy wartości, a dla poszczególnych kategorii – od 0,80 do 0,87. Zgodnie z zaleceniami autorów skali wyniki dla poszczególnych wartości oraz kategorii wartości obliczano, stosując procedurę centrowania.

Poziom centralności religijności określano na podstawie Skali Centralności Religijności Stefana Hubera C-15 w polskiej adaptacji Beaty Zarzyckiej (2007). Skala pozwala oszacować pięć wymiarów religijności:

1. *Zainteresowanie problematyką religijną*, wskazujące na poznawcze zaangażowanie w opracowanie treści religijnych;
2. *Doświadczenie religijne*, mówiące o tym, jak często osoba doświadcza obecności transcendencji;
3. *Modlitwę*, określającą częstość nawiązywania kontaktu z rzeczywistością transcendentalną i jego subiektywne znaczenie dla osoby;
4. *Przekonania religijne*, świadczące o przeświadczeniu osoby badanej o istnieniu rzeczywistości transcendentalnej;
5. *Kult*, wskazujący na częstość i subiektywną ważność udziału w nabożeństwach religijnych.

Na każdą skalę składają się trzy pytania pozwalające na określenie subiektywnej ważności badanych aspektów religijności. Odpowiedzi udzielane są na skali pięciostopniowej. W przypadku pytań o ważność odpowiedzi udzielane są na skali: „wcale”, „mało”, „średnio”, „dość” oraz „bardzo”, a w przypadku pytań o częstość na skali: „nigdy”, „rzadko”, „czasem”, „często” i „bardzo często”. W odniesieniu do dwóch pozycji testowych (jednej należącej do skali modlitwy i jednej do skali kultu) posze-

rzono liczbę możliwych odpowiedzi do sześciu oraz dziewięciu. Na etapie podliczania wyników podlegają one transformacji do skali pięciostopniowej. Suma punktów uzyskanych we wszystkich skalach tworzy wynik ogólny, który stanowi miarę centralności religijności. Określa ona miejsce konstruktów religijnych w strukturze wszystkich konstruktów osobistych danej osoby. W zależności od liczby uzyskanych przez osobę punktów możemy mówić o religijności marginalnej (15-30 punktów), religijności heteronomicznej (31-59) oraz religijności autonomicznej (60-75).

Badania stanowiące podstawę adaptacji Skali Centralności Religijności wskazały na zadowalającą rzetelność i trafność skali C-15 (Zarzycka, 2007). Współczynnik rzetelności dla wyniku ogólnego wyniósł $\alpha = 0,93$, a dla poszczególnych skal – od 0,82 do 0,90. Rzetelność (α -Cronbacha) obliczona przez autorów prezentowanych badań dla wyniku ogólnego i poszczególnych skal wynosiła od 0,87 do 0,94.

Wyniki

W badanej grupie młodych dorosłych najwyższymi cenionymi wartościami okazały się *życzliwość* i *kierowanie sobą* (tabela 2). Przeważała religijność heteronomiczna (63%), 19% badanych prezentowało religijność autonomiczną, a 17% – religijność marginalną. Nie odnotowano różnic w zakresie centralności religijności między osobami będącymi w związkach i żyjącymi w pojedynkę.

Tabela 2. Statystyki opisowe poszczególnych wartości oraz kategorii wartości stwierdzonych u wszystkich osób badanych

Wartości	Wszyscy badani ($n = 637$)			
	Min.	Max.	M	SD
Przystosowanie	-2,8	2,9	-,144	,848
Tradycja	-3,4	2,9	-,449	,955
Życzliwość	-1,98	2,18	,475	,694
Uniwersalizm	-2,45	2,20	,306	,692
Kierowanie sobą	-1,98	2,85	,511	,779
Stymulacja	-2,90	2,65	-,081	,934
Hedonizm	-2,90	3,43	-,348	1,112
Osiągnięcia	-2,35	2,28	,022	,831
Władza	-3,85	3,09	-,841	1,130
Bezpieczeństwo	-2,48	2,08	,063	,693
Otwartość na zmiany	-1,80	2,22	,257	,670
Umacnianie Ja	-2,71	2,57	-,348	,831
Zachowawczość	-2,69	1,66	-,158	,624
Przekraczanie Ja	-2,25	2,00	,374	,595

Wystąpiły natomiast istotne różnice w zakresie preferowanych wartości między osobami żyjącymi w związkach i singlami (tabela 3). Osoby będące w związkach wyżej od singli cenią *tradycję* ($t = 2,49, p < 0,05$), *bezpieczeństwo* ($t = 2,70, p < 0,01$) oraz uzyskały wyższe wyniki na wymiarze *zachowawczość* ($t = 2,53, p < 0,01$). Osoby żyjące w pojedynkę większą wagę w stosunku do osób będących w związkach przypisują *kierowaniu sobą* ($t = -3,98, p < 0,01$) oraz *stymulacji* ($t = -1,93, p = 0,054$) i uzyskały wyższe wyniki na wymiarze *otwartość na zmiany* ($t = -3,79, p < 0,01$). W świetle uzyskanych wyników potwierdzona została częściowo **hipoteza 1** oraz **hipoteza 2**. Nie potwierdziły się oczekiwania, że osoby żyjące w związkach będą bardziej od singli ceniły *życzliwość*. Wartość ta znalazła się na szczycie hierarchii wartości wszystkich badanych osób. Podobnie nie potwierdziły się oczekiwania, że single będą bardziej od osób będących w związkach cenić *władzę, osiągnięcia* oraz *hedonizm*.

Tabela 3. Statystyki opisowe poszczególnych wartości oraz kategorii wartości stwierdzonych u osób w związkach oraz singli wraz wynikami test t weryfikującego istotność różnic między nimi

Wartości	Osoby w związkach ($n = 336$)				Single ($n = 284$)				Różnice między grupami t
	Min.	Max.	M	SD	Min.	Max.	M	SD	
Przystosowanie	-2,6	2,2	-,131	,782	-2,8	2,9	-,166	,917	,51
Tradycja	-3,4	2,4	-,357	,864	-3,4	2,9	-,550	1,04	2,49*
Życzliwość	-1,95	2,18	,449	,700	-1,98	2,18	,510	,701	-1,08
Uniwersalizm	-2,45	2,20	,304	,679	-2,43	1,90	,310	,717	-,099
Kierowanie sobą	-1,58	2,85	,395	,735	-1,98	2,30	,644	,809	-3,98**
Stymulacja	-2,90	2,55	-,152	,891	-2,80	2,65	-,006	,981	-1,93
Hedonizm	-2,90	3,43	-,387	1,09	-2,90	2,57	-,309	1,14	-,87
Osiągnięcia	-2,35	2,18	,032	,792	-2,35	2,28	,007	,874	,37
Władza	-3,85	3,09	-,808	1,19	-3,16	2,53	-,867	1,14	,65
Bezpieczeństwo	-2,05	1,70	,133	,652	-2,48	2,08	-,018	,728	2,70**
Otwartość na zmiany	-1,54	1,98	,161	,598	-1,80	2,22	,366	,734	-3,79**
Umacnianie Ja	-2,71	2,57	-,328	,796	-2,46	2,13	-,368	,871	,59
Zachowawczość	-2,25	1,33	-,099	,557	-2,69	1,66	-,227	,683	2,53*
Przekraczanie Ja	-2,25	1,97	,362	,585	-1,93	2,00	,390	,614	-,57

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Nie potwierdziła się **hipoteza 3**, zgodnie z którą u osób będących w związkach religijność powinna zajmować bardziej centralne miejsce w strukturach osobowości aniżeli u singli. W badanej grupie nie odnotowano różnic w zakresie religijności między osobami żyjącymi w związkach i tymi żyjącymi w pojedynkę. Kiedy jednak z grupy osób będących w związkach wyodrębniono małżonków, stwierdzono, że uzyskali oni wyższe od singli wyniki w podskali *doświadczenie religijne* ($t = -2,12$, $p < 0,05$) oraz *kult* ($t = -2,33$, $p < 0,05$). Uzyskane wyniki pozwalają zatem mówić o częściowym potwierdzeniu **hipotezy 3**.

W celu weryfikacji treści **hipotezy 4** przeprowadzono jednoczynnikową analizę wariancji (test nieparametryczny Kruskal-Wallis), do której czynnikiem były kategorie religijności (autonomiczna, heteronomiczna i marginalna) wyodrębnione na podstawie poziomu religijności ogólnej, natomiast wartością były zmienną zależną. Dodatkowo przeprowadzono test *post-hoc* umożliwiający sprawdzenie, które z trzech grup badanych różnią się w sposób istotny statystycznie. Przeprowadzone analizy w pełni potwierdziły **hipotezę 4**. Okazało się, iż osoby o religijności autonomicznej, w porównaniu z osobami o religijności heteronomicznej i marginalnej, bardziej cenią *tradycję*, przy czym osoby o religijności heteronomicznej przywiązują większą wagę do *tradycji* aniżeli osoby o religijności marginalnej, co pokazuje, że im bardziej centralne miejsce zajmują struktury religijne w strukturze osobowości, w tym większym stopniu ceniona jest *tradycja* ($H = 90,44$; $p < 0,01$). Dokładnie odwrotna zależność zachodzi między religijnością a *hedonizmem*. Osoby o religijności marginalnej zdecydowanie bardziej cenią *hedonizm* aniżeli osoby o religijności heteronomicznej i autonomicznej, a osoby o religijności heteronomicznej bardziej niż osoby o religijności autonomicznej ($H = 81,21$; $p < 0,01$) (tabela 4). Następnie przeprowadzono osobno analizy dla osób będących w związkach, wśród których dominowała religijność heteronomiczna (68%), 17% badanych prezentowało religijność autonomiczną, a 15% – religijność marginalną (tabela 5), oraz singli, u których również dominowała religijność heteronomiczna (58%), 22% badanych prezentowało religijność autonomiczną, a 20% – religijność marginalną (tabela 6), i stwierdzono, że zależność między religijnością a *tradycją* i *hedonizmem* w każdej z tych grup kształtuje się tak samo.

Tabela 4. Wyniki jednoczynnikowej analizy wariancji (test Kruskal-Wallis) dla wszystkich badanych, w której czynnikiem jest poziom religijności (autonomiczna, heteronomiczna i marginalna), a zmiennymi zależnymi są wartości

Wartości	<i>df</i>	<i>H</i>	<i>p</i>	Post-hoc
Przystosowanie	2	19,154	,000	A > H i M
Tradycja	2	90,439	,000	A > H > M
Życzliwość	2	28,251	,000	A > H i M
Uniwersalizm	2	22,914	,000	A > H > M
Kierowanie sobą	2	22,987	,000	M > H i A
Stymulacja	2	37,055	,000	M > H i A

cd. tabeli 4

Hedonizm	2	81,213	,000	M > H > A
Osiągnięcia	2	29,892	,000	M i H > A
Władza	2	57,936	,000	M > H > A
Bezpieczeństwo	2	28,871	,000	A > H > M
Otwartość na zmiany	2	40,502	,000	M > H i A
Umacnianie Ja	2	53,807	,000	M > H > A
Zachowawczość	2	67,753	,000	A > H > M
Przekraczanie Ja	2	36,056	,000	A > H > M

Legenda: A – religijność autonomiczna; H – religijność heteronomiczna; M – religijność marginalna.

Hipoteza 5 również znalazła pełne potwierdzenie w świetle uzyskanych wyników, które wskazują, że im wyższy poziom centralności religijności, tym bardziej cenione są *życzliwość* i *uniwersalizm*. Im struktury religijne zajmują bardziej peryferyczne miejsce w strukturze osobowości, tym większą wagę osoby przywiązują do *osiągnięć* i *władzy*. Zarówno w grupie singli, jak i osób pozostających w związkach jednostki o religijności autonomicznej w porównaniu z tymi o religijności heteronomicznej i marginalnej bardziej cenią *życzliwość* ($H = 24,47$; $p < 0,01$ oraz $H = 12,63$; $p < 0,05$) i *uniwersalizm* ($H = 11,69$; $p < 0,05$ oraz $H = 12,93$; $p < 0,05$), przy czym w przypadku singli nie obserwuje się różnic między osobami o heteronomicznej i marginalnej religijności, a wśród osób pozostających w związkach wartość tę wyżej cenią osoby o religijności heteronomicznej.

Tabela 5. Wyniki jednoczynnikowej analizy wariancji (test Kruskal-Wallis) dla osób pozostających w związkach, w której czynnikiem jest poziom religijności (autonomiczna, heteronomiczna i marginalna), a zmiennymi zależnymi są wartości

Wartości	df	H	p	Post-hoc
Przystosowanie	2	8,194	,017	A > M i H
Tradycja	2	25,948	,000	A > H > M
Życzliwość	2	7,581	,023	A > M
Uniwersalizm	2	12,931	,002	A i H > M
Kierowanie sobą	2	5,763	n.i.	
Stymulacja	2	17,249	,000	M > H i A
Hedonizm	2	27,443	,000	M > H > A
Osiągnięcia	2	19,195	,000	M i H > A
Władza	2	22,872	,000	M > H > A

cd. tabeli 5

Bezpieczeństwo	2	21,951	,000	A > H > M
Otwartość na zmiany	2	15,035	,001	M > H i A
Umacnianie Ja	2	26,773	,000	M i H > A
Zachowawczość	2	27,774	,000	A > H > M
Przekraczanie Ja	2	15,355	,000	A i H > M

Legenda: A – religijność autonomiczna; H – religijność heteronomiczna; M – religijność marginalna.

Odwrotna zależność zachodzi między *centralnością religijności* a *osiągnięciami* ($H = 29,89$; $p < 0,01$) oraz *władzą* ($H = 57,94$; $p < 0,01$) i to zarówno w grupie singli ($H = 11,57$; $p < 0,01$ i $H = 34,04$; $p < 0,01$), jak i osób pozostających w związkach ($H = 19,19$; $p < 0,01$ i $H = 22,87$; $p < 0,01$), przy czym w przypadku *władzy* odnotowujemy również różnicę między osobami o religijności heteronomicznej i marginalnej zarówno w grupie singli, jak i osób pozostających w związkach.

Tabela 6. Wyniki jednoczynnikowej analizy wariancji dla singli (test Kruskal-Wallis), w której czynnikiem jest poziom religijności (autonomiczna, heteronomiczna i marginalna), a zmiennymi zależnymi są wartości

Wartości	<i>df</i>	<i>H</i>	<i>p</i>	Post-hoc
Przystosowanie	2	13,362	,001	A > H i M
Tradycja	2	64,143	,000	A > H > M
Życzliwość	2	24,474	,000	A > H i M
Uniwersalizm	2	11,695	,003	A > H i M
Kierowanie sobą	2	16,469	,000	M > H i A
Stymulacja	2	21,802	,000	M > H > A
Hedonizm	2	57,954	,000	M > H > A
Osiągnięcia	2	11,568	,003	M i H > A
Władza	2	34,043	,000	M > H > A
Bezpieczeństwo	2	9,704	,008	A > M
Otwartość na zmiany	2	24,546	,000	M > H i A
Umacnianie Ja	2	26,376	,000	M i H > A
Zachowawczość	2	39,624	,000	A > H > M
Przekraczanie Ja	2	23,678	,000	A > H i M

Legenda: A – religijność autonomiczna; H – religijność heteronomiczna; M – religijność marginalna.

Uzyskane wyniki wskazują na ścisłą zależność między religijnością a preferowanymi wartościami. Poza przewidywanymi i przedstawionymi powyżej odnotowano również zależność między religijnością a *przystosowaniem, kierowaniem sobą, stymulacją i bezpieczeństwem*. Osoby, u których struktury religijne zajmują centralną pozycję w strukturze osobowości, bardziej cenią *przystosowanie i bezpieczeństwo*. Z kolei osoby, u których struktury religijne zajmują mało znaczącą pozycję w strukturze osobowości, bardziej cenią *kierowanie sobą i stymulację*. Osoby o wysokiej centralności religijności w porównaniu z tymi, które nie przywiązują wagi do religii, sytuują się wyżej na wymiarach *zachowawczość i przekraczanie Ja*, podczas gdy osoby nieprzywiązujące dużej wagi do religii sytuują się wyżej od osób religijnych na wymiarach *otwartość na zmiany i umacnianie Ja*. Analizy prowadzone oddzielnie dla singli i osób będących w związkach wskazują, że wspomniane zależności zachodzą w grupie singli, natomiast w przypadku osób pozostających w związkach brak zależności między *centralnością religijności a przystosowaniem i kierowaniem sobą*, która to wartość jest mniej ceniona przez osoby pozostające w związkach aniżeli przez singli.

Dyskusja

Wartości stanowią ważny aspekt ludzkiej tożsamości i w znacznym stopniu określają nasze życiowe cele, plany, kierunki działań. Stąd chcąc przybliżyć się do zrozumienia powodów, dla których jedni młodzi ludzie podejmują decyzje o wchodzeniu w trwałe związki, podczas gdy inni wybierają życie w pojedynkę, postanowiliśmy zbadać, czy istnieją różnice w zakresie preferowanych wartości między singlami i osobami żyjącymi w związkach. Opierając się na badaniach, w których wskazano na związek między religijnością a preferowanymi wartościami, przedmiotem naszych badań uczyniliśmy również poziom centralności religijności oraz wzajemne związki między religijnością i preferowanymi wartościami.

W świetle uzyskanych wyników stwierdzić należy, że osoby będące w związkach, z których zdecydowana większość to związki małżeńskie, wyżej od singli cenią *tradycję, bezpieczeństwo* i wyżej sytuują się na wymiarze *zachowawczość*. Uzyskane wyniki są zgodne z oczekiwaniami. Wydaje się wręcz naturalne, że osoby, dla których tradycja ma szczególne znaczenie, będą w większym stopniu starały się realizować zadania rozwojowe związane ze społecznymi oczekiwaniami wobec młodych dorosłych, jakimi jest znalezienie stałego partnera i założenie rodziny. Trwanie w stałym związku i posiadanie partnera, który może być wsparciem w wielu życiowych sytuacjach, daje poczucie bezpieczeństwa, co sprawia, że osoby, dla których *bezpieczeństwo* stanowi ważną wartość w ich życiu, mogą być bardziej skłonne do tworzenia takiego związku i dbania o jego rozwój. Osoby tworzące bliskie intymne związki, którym zależy na ich trwałości, okazują się bardziej zachowawcze aniżeli single, którzy uzyskują wyższe wyniki na wymiarze *otwartość na zmiany*. Osoby żyjące w pojedynkę wyżej cenią bowiem takie wartości, jak *stymulacja i kierowanie sobą*.

Osoby, które cenią wolność, są niezależne w swoim myśleniu i działaniu, a przy tym wciąż poszukują nowych wyzwań i ekscytuje je zmienność, będą w naturalny sposób miały mniejszą skłonność do angażowania się w trwałe związki i stabilizacji. Mogą one zatem odraczać w czasie posiadanie stałego partnera, co określane jest jako „syndrom opóźniania” (Slany, 2006) lub świadomie wybierać życie singla. Zależność między cenionymi wartościami a preferowanym stylem życia, z partnerem lub w pojedynkę, może być dwukierunkowa. Z jednej strony wyznawane wartości wpływają na podejmowane przez jednostkę decyzje i wybieraną przez nią drogę życiową, z drugiej wybór określonego stylu życia może sprawiać, że przywiązuje ona szczególną wagę do wartości sprzyjających utrzymywaniu bliskiego związku i związanej z tym stabilizacji życiowej.

Jakkolwiek nie odnotowaliśmy istotnych różnic w zakresie *centralności religijności* między singlami i osobami będącymi w związkach, to dostrzeżliśmy różnice w dwóch podskalach religijności: *doświadczenie religijne* i *kult*, co oznacza, że osoby, które decydują się na zawarcie związku małżeńskiego, silniej doświadczają istnienia transcendencji i przywiązują większe od singli znaczenie do praktyk religijnych. Uzyskane wyniki częściowo potwierdzają nasze oczekiwania, zgodnie z którymi osoby bardziej zaangażowane religijnie będą częściej decydowały się na zawarcie małżeństwa w związku z tym, iż w religii katolickiej małżeństwo stanowi szczególną wartość. Fakt, że różnice w zakresie pewnych wymiarów religijności odnotowano jedynie między singlami i małżonkami, a nie wszystkimi osobami będącymi w trwałych związkach wynika z tego, że osoby o wyższym poziomie centralności religijności, decydując się na trwałe związki, będą dążyły do zawarcia małżeństwa i rzadziej pozostawały będą w nieformalnym, czy też niesakramentalnym związku. Utrzymywanie takiego związku nie jest bowiem zgodne z ich religią, która nakazuje im zawarcie sakramentu małżeństwa. Warto zwrócić uwagę, że badani małżonkowie różnią się od singli w zakresie wagi, jaką przywiązują do praktyk religijnych, co może oznaczać również udział w sakramentach, do których należy małżeństwo, a także w przekonaniu o istnieniu transcendencji, co w przypadku katolików oznacza wiarę w istnienie Boga, która motywuje człowieka do działania zgodnego z jego przykazaniami, a także przykazaniami Kościoła, którego jest członkiem. Brak różnicy w globalnej ocenie centralności religijności między singlami i małżonkami może wynikać z faktu niewielkiej liczebności grupy osób prezentujących religijność autonomiczną (19%) i dominacji osób o religijności heteronomicznej (63%).

Przeprowadzone badania wskazują na związek między religijnością i wartościami, co świadczyć może o spójności Ja w obrębie obszaru związanego z wyznawanym światopoglądem. Zgodnie z oczekiwaniami osoby, u których struktury religijne zajmują bardziej centralne miejsce w strukturze osobowości, przywiązują większą wagę do *życzliwości* i *uniwersalizmu* aniżeli osoby o peryferycznym usytuowaniu struktur religijnych. Dbłość o dobro osób bliskich, ale także ludzi w ogóle, okazywanie im szacunku i troski wypływa z wyznawanej przez osoby religii i warta jest w przykazaniu miłości będącym najważniejszym przykazaniem dla ka-

tolików. Z kolei osoby, dla których religia ma niewielkie znaczenie w życiu, bardziej od osób o centralnym umiejscowieniu struktur religijnych cenią *osiągnięcia* i *władzę*, co oznacza dążenie do osiągnięcia wysokiego statusu społecznego, prestiżu, dominacji nad innymi i osobistego sukcesu. Osoby religijne z natury wyznawanej religii w mniejszym stopniu koncentrują się na osobistym sukcesie i społecznym prestiżu, w czym innym upatrując cel i sens życia. Warto zaznaczyć, że omawiane zależności zachodzą zarówno w grupie osób pozostających w związkach, jak i w grupie singli.

Okazuje się, iż badani o większej centralności religijności również bardziej od innych cenią *przystosowanie i bezpieczeństwo*, przy czym jeśli chodzi o *przystosowanie*, to zależność ta dotyczy jedynie singli. Większa skłonność do ograniczania działań, które mogłyby sprzeciwiać się normom społecznym i krzywdzić innych, oraz docenianie porządku, harmonii i stabilności w relacjach z innymi ludźmi wyraźnie wiążą się z zasadami religii katolickiej, stąd nie zaskakuje fakt, że osoby o wyższym poziomie religijności przywiązują większą do nich wagę. Jednocześnie osoby te w mniejszym stopniu, w porównaniu z osobami o peryferycznym usytuowaniu struktur religijnych, cenią *kierowanie sobą, stymulację i hedonizm*, przy czym w przypadku pierwszej z tych wartości (mniej cenionej przez osoby w związkach aniżeli singli) nie odnotowujemy związku z religijnością w grupie osób żyjących w związkach.

Przywiązywanie dużej wagi do zmienności, nowości, szczególne wartościowanie wolności osobistej i niezależności w myśleniu i działaniu wydają się mniej komponować z religijnością, podobnie jak przyjemność i zmysłowe zadowolenie. Nie dziwi zatem fakt, że wartości te są bardziej cenione przez osoby, których struktury religijne nie zajmują miejsca centralnego w ich strukturze osobowości.

Cenione wartości określają usytuowanie osób o wysokiej centralności religijności wyżej na wymiarach *zachowawczość* i *przekraczanie Ja* oraz niżej od osób nieprzywiązujących dużej wagi do religii na wymiarach *otwartość na zmiany* i *umacnianie siebie*. Oznacza to, że osoby, w których strukturze osobowości struktury religijne zajmują miejsce centralne, w większym stopniu zainteresowane są dobrem innych osób, cenią tolerancję, tradycję, stabilizację, podczas gdy osoby o peryferycznym umiejscowieniu struktur religijnych bardziej pragną osobistego sukcesu, prestiżu i mają większą żądzę panowania nad innymi. Osoby te bardziej cenią sobie również zmysłowe przyjemności i rozkosze.

Wyniki badań wskazujące na związek między religijnością i cenionymi wartościami są zgodne z oczekiwaniami i wynikami wcześniejszych badań (Saroglou, Delpierre, Dernelle, 2004; Saroglou, Muñoz-Garcia, 2008). Potwierdzają one tezę, zgodnie z którą osoby religijne, bez względu na wyznawaną religię (Saroglou, Muñoz-Garcia, 2008), różnią się w zakresie tworzonej hierarchii wartości od osób nieprzywiązujących wagi do religii, co prawdopodobnie rzutuje na formułowane przez nie cele życiowe, dokonywane wybory i sposób realizacji różnych życiowych zadań. Warto zwrócić uwagę, że relacja między religijnością i wartościami jest bardzo podobna w grupie osób będących w związkach i żyjących w pojedynkę.

Literatura cytowana

- Adamski, F. (1984). *Socjologia małżeństwa i rodziny. Wprowadzenie*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Adamski, F. (2002). *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Allport, G.W., Ross, J.M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 432-443.
- Arnett, J.J. (1998). Learning to stand alone: The contemporary American transition to adulthood in cultural and historical context. *Human Development*, 41, 295-315.
- Arnett, J.J. (2006). The psychology of emerging adulthood: What is known, and what remains to be known? W: J.J. Arnett, J.L. Tanner (red.), *Emerging adults in America: Coming of age in the 21st century* (s. 303-330). Washington, DC: APA Book.
- Cieciuch, J., Zaleski, Z. (2011). Polska adaptacja Portretowego Kwestionariusza Wartości Shaloma Schwartza. *Czasopismo Psychologiczne*, 17 (2), 251-262.
- Czernecka, J. (2011). *Wielkomiejscy single*. Warszawa: Wydawnictwo Poltex.
- Duch-Krzyszczek, D. (1998). *Małżeństwo, seks, prokreacja. Analiza socjologiczna*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.
- Erikson, E.H. (2002). *Dopełniony cykl życia*. Poznań: Rebis.
- Erikson, E.H. (1959/2004). *Tożsamość a cykl życia*. Poznań: Zys i S-ka Wydawnictwo.
- Feather, N.T. (1994). Human values and their relation to justice. *Journal of Social Issues*, 50, 129-151.
- Fontaine, J.R.J., Duriez, B., Luyten, P., Corveleyn, J., Hutsebaut, D. (2005). Consequences of multidimensional approach to religion for the relationship between religiosity and value prioritess. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 15 (2), 123-143.
- Fontaine, J.R.J., Luyten, P., Corveleyn, J. (2000). Tell me what you believe and I'll tell you what you want. Empirical evidence for discriminating value patterns of five types of religiosity. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 10, 65-84.
- Hardy, S.A., Carlo, G. (2005). Religiosity and prosocial behaviours in adolescence: The mediating role of prosocial values. *Journal of Moral Education*, 34, 231-249.
- Havighurst, R.J. (1981). *Developmental tasks and education*. New York: Longman.
- Hoffman-Towfigh, N. (2007). Do students' values change in different types of schools? *Journal of Moral Education*, 36, 4, 453-473.
- Huber, S. (2003). *Zentralität und Inhalt. Ein neues multidimensionales Messmodell der Religiosität*. Opladen: Leske + Budrich.
- Huber, S., Huber, O. (2012). The Centrality of Religiosity Scale (CRS). *Religions*, 3, 710-724.
- Kelly, G.A. (1955). *The psychology of personal constructs*, t. I-II. New York: Norton.
- Kluckhohn, C. (1951). Values and value-orientations in the theory of action: An exploration in definition and classification. W: T. Parsons, E. Shils (red.), *Toward a general theory of action*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kwak, A. (1995). Niezameżna kohabitacja jako zjawisko społeczne. *Studia Socjologiczne*, 3-4, 141-156.

- Kwak, A. (1997). Alternetywne formy życia rodzinnego. W: H. Cudak (red.) *Rodzina polska u progu XXI wieku* (s. 127-141). Łowicz: Mazowiecka Wyższa Szkoła Humanistyczno-Pedagogiczna.
- Kwak, A. (2005). *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Lau, S. (1989). Religious schema and values. *International Journal of Psychology*, 24, 137-156.
- Levinson, D.J. (1986). A conception of adult development. *American Psychologist*, 41 (1), 3-13.
- Li, K.K., Chow, W.Y. (2014). Religiosity/Spirituality and prosocial behaviors among Chinese christian adolescents: the mediating role of values and gratitude. *Psychology of Religion and Spirituality*, 3, 1-12.
- Obuchowski, K. (1964). *Psychologia dążeń ludzkich*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Obuchowski, K. (2006). *Galaktyka potrzeb – psychologia dążeń ludzkich*. Warszawa: Zysk i S-ka Wydawnictwo.
- Paloutzian, R.F. (1981). Purpose in life and value changes following conversion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 1153-1160.
- Palus, K. (2010). *Wybrane psychologiczne uwarunkowania braku partnera życiowego w okresie wczesnej dorosłości*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM.
- Paprzycka, E. (2008). *Kobiety żyjące w pojedynkę. Między wyborem a przymusem*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Rokeach, M. (1968). *Beliefs, attitudes and values*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Rokeach, M. (1969a). Value systems and religion. *Review of Religious Research*, 11, 24-38.
- Rokeach, M. (1969b). Religious systems and social compassion. *Review of Religious Research*, 11, 24-38.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.
- Sagiv, L., Schwartz, S. (2000). Value priorities and subjective well-being: Direct relations and congruity effects. *European Journal of Social Psychology*, 30, 177-198.
- Saroglou, V., Delpierre, V., Dernelle, R. (2004). Values and religiosity: A meta-analysis of studies using Schwartz's model. *Personality and Individual Differences*, 37, 721-734.
- Saroglou, V., Hanique, B. (2006). Jewish identity, values, and religion in a globalized world: A study of late adolescents. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 6, 231-249.
- Saroglou, V., Muñoz-Garcia, A. (2008). Individual differences in religion and spirituality: An issue of personality traits and/or values. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 47, 83-101.
- Saroglou, V., Pichon, I., Trompette, L., Verschueren M., Dernelle, R. (2005). Prosocial behavior and religion: New evidence based on projective measures and peer rating. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 44, 323-348.

- Schwartz, S.H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. W: M. Zanna (red.), *Advances in Experimental Social Psychology* (t. 25, s. 1-66). New York: Academic Press.
- Schwartz, S.H. (1996). Value priorities and behavior: Applying a theory of integrated value systems. W: C. Seligman, J.M. Olson, M. Zanna (red.), *The psychology of values* (s. 1-24). Mahwah, NJ: Erlbaum Associates.
- Schwartz, S.H. (2006). Basic human values: theory measurement and applications. *Revue française de sociologie*, 47, 4, 929-968.
- Schwartz, S.H. (2012). Values and religion in adolescent development: Cross-national and comparative evidence. W: G. Tromsdorff, X. Chen (red.), *Values, religion, and culture in adolescent development* (s. 97-122). Cambridge: Cambridge University Press.
- Schwartz, S.H., Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53 (3), 550-562.
- Schwartz, S.H., Huismans, S. (1995). Value priorities and religiosity in four Western religions. *Social Psychology Quarterly*, 58, 88-107.
- Schwartz, S.H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M., Owens, V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 519-542.
- Slany, K. (2002). *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Slany, K. (2006). Socjo-demograficzne aspekty „syndromu opóźniania” i jego konsekwencje dla polityki społecznej. W: A. Michalska (red.), *Obrazy życia rodzinnego z perspektywy interdyscyplinarnej*. Roczniki Socjologii Rodziny, XVII. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Stark, R., Glock, Ch.Y. (1968). *American Piety: The Nature of Religious Commitment*. Los Angeles, CA: Berkley University Press.
- Toffler, A. (1997). *Trzecia fala*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Zarzycka, B. (2007). Skala Centralności Religijności. *Roczniki Psychologiczne*, 10, 1, 135-157.
- Żurek, A. (2003). Osoby samotne życiowo jako zjawisko społeczne. W: Z. Tyszka (red.), *Blaski i cienie życia rodzinnego*. Roczniki Socjologii Rodziny, XV. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Żurek, A. (2008). *Single – żyjąc w pojedynkę*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.

Streszczenie. W prezentowanych badaniach podjęto próbę określenia, jakimi wartościami kierują się polscy młodzi dorośli i czy są w tym zakresie różnice między osobami będącymi w związkach i żyjącymi w pojedynkę, a także jak kształtują się zależności między preferowanymi przez młodych dorosłych wartościami a ich religijnością. Badaniami objęto 637 osób w wieku od 22 do 42 lat. W badanej grupie było 329 kobiet i 308 mężczyzn. 53% badanych stanowiły osoby żyjące w związkach,

a 47% – osoby żyjące w pojedynkę. Do badania wartości wykorzystano Kwestionariusz Portretów PVQ Schwartza w polskiej adaptacji Cieciucha i Zaleskiego, a do badania religijności posłużono się Skalą Centralności Religijności C-15 Hubera w polskiej adaptacji Zarzyckiej. Do najbardziej preferowanych wartości w grupie młodych dorosłych należały życzliwość oraz kierowanie sobą, gdzie odnotowano istotną różnicę między singlami i osobami pozostającymi w związkach na korzyść tych pierwszych. W zakresie centralności religijności nie stwierdzono różnic między osobami żyjącymi w pojedynkę i będącymi w związkach. Wyniki badań wskazały na związek między religijnością i cenionymi wartościami, a relacja między religijnością i wartościami okazała się podobna w grupie osób będących w związkach i żyjących w pojedynkę.

Słowa kluczowe: młodzi dorośli, single, osoby żyjące w związkach, wartości, religijność

Data wpłynięcia: 20.04.2016

Data wpłynięcia po poprawkach: 26.05.2017

Data zatwierdzenia tekstu do druku: 16.06.2017